

حقوق کیفری بین المللی

فرایند، نظریه‌ها و چشم‌اندازها

زیر نظر: دکتر نسرین مهرا

هیات داوران (به ترتیب حروف الفبا): دکتر محمد علی اردبیلی، دکتر ابراهیم بیگزاده، دکتر نوروز کارگری، دکتر نسرین مهرا، دکتر حسین میرمحمد صادقی.

نویسندگان و مترجمان (به ترتیب حروف الفبا)

اردبیلی، محمدعلی - اسدی، لیلا سادات - اصغریان، مجتبی - آقامیرسلیم، مرضیه سادات - آقایی جنت مکان، حسین - بیگزاده، ابراهیم - رضوی فرد، بهزاد - رهامی، محسن - ساعد، محمدجعفر - سبحانی، مهین - رضوانی، سودابه - سیدزاده ثانی، مهد مهدی - عالی پور، حسن - عبدالهی، محسن - کارگری، نوروز - مهرا، نسرین - میرشمس شهنشاهی، مانده - میرمحمد صادقی، حسین - نظری نژاد، محمدرضا - یکرنگی، محمد.

M. Cherif Bassiouni- José Luis de la Cuesta- Helmut J. Epp-
Wayne Morrison- Steven W. Becker- Reynald Ottenhof.

سرشناسیه

نسرین مهرا، ۱۳۳۸

عنوان و نام پدیدآور: حقوق کیفری بین‌المللی: فرآیند، نظریه‌ها و چشم

اندازها/ زیر نظر نسرین مهرا

مشخصات نشر: تهران: میزان، ۱۳۹۰

مشخصات ظاهری: ۶۸۸ ص

فروست: نشر میزان ۵۲۷

شابک: 978-964-511-326-9

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: جرایم بین‌المللی

ردیف‌بندی کنگره: ج۷/م۹/ک۵۰۰۰

ردیف‌بندی دیویی: ۳۴۱/۷۷

شماره ثبت‌نشری: ۲۳۳۹۲۲۵

۵۲۷

نشر میزان

حقوق کیفری بین‌المللی

فرآیند، نظریه‌ها و چشم‌اندازها

زیر نظر: دکتر نسرین مهرا

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۰

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

شماره: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۳۲۶-۹

دفتر مرکزی: خیابان شهید بهشتی، بعد از تقاطع سپهروردی، خیابان کاووسی‌فر، کوچه نکبسا، طبقه اول، تلفن ۸۸۵۲۹۱۳۱
فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، رویروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخرآزادی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۲۶۷۷۷۰

واحد پخش و فروش: خیابان سمنه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۲، تلفن ۸۸۳۳۹۵۲۹-۳۱

فہرست مطالب

۹..... دیباچہ

بخش اول: اصول کلی حقوق کیفری بین المللی

۱۶..... صلاحیت کیفری بین المللی: مروری بر صلاحیت دیوان کیفری بین المللی

دکتر نسرین مہرا

دکتر نوروز کارگری

Globalization And Criminal Justice..... 61

Prof.Dr.José Luis De La Cuesta

Perspectives On International Criminal Justice..... 84

Prof. M. Cherif Bassiouni

Imagining Global Constitutionalism: Normative Visibility And The Collaborative Enterprise..... 156

Prof. Wayne Morrison

International Criminal Law And International Cooperation: Development And Trends..... 189

Dr. Helmut J. Epp

۲۲۷..... دیوان کیفری بین المللی و چالش مسوولیت اشخاص حقوقی

دکتر حسن عالی پور

- لزوم پیگیری جنایات ارتکاب یافته در غزه از منظر حقوق جزای بین‌الملل ۲۵۳
 دکتر حسین میرمحمد صادقی
- دفاع تلافی در حقوق بین‌الملل کیفری ۲۶۱
 سید مهدی سیدزاده ثانی
- شرایط دفاع مشروع در اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی با بررسی حقوق داخلی نظام‌های
 مختلف حقوقی ۲۸۹
 دکتر محسن رهامیدکتر محمد رضا نظری‌نژاد
- استناد به دفاع ضرورت برای شکنجه‌مظنونین اقدامات تروریستی ۳۱۹
 پائولو گانتا
 برگردان: محمد یکرنگی
- جایگاه اصل قانونی بودن جرم و مجازات در حقوق جزای بین‌الملل ۳۳۴
 دکتر محمدجعفر مساعد
- بخش دوم: جرایم بین‌المللی
- مفهوم و تعریف جنایت بین‌المللی در حقوق بین‌الملل ۳۳۸
 دکتر محسن عبدالحی
- جنایت تجاوز: از کنفرانس رم تا کنفرانس کامپالا ۳۸۵
 دکتر ابراهیم بیگزاده

ناپدیدسازی اجباری اشخاص به مثابه جنایت علیه بشریت با نگاهی به کنوانسیون حمایت
از کلیه اشخاص در مقابل ناپدیدسازی اجباری (۲۰۰۶) ۴۱۵
دکتر حسین آقایی جنت مکان

جرایم علیه بشریت در صحرای غربی: پرونده ای علیه مراکش ۴۴۵
هانگا سانتا، ایلوا لئارتسون هارتمن، مارک کلمبرگ
برگردان: مجتبی اصغریان

بخش سوم: آیین دادرسی و اجرای مجازاتهای بین المللی

**"A dangerous Precedent": An Assessment Of The Critical Errors In
The Appeals Chamber's Judgment Quashing The Acquittal Of
Ramush Haradinaj** 478
Prof. Steven W. Becker

**The Association Internationale De Droit Pénal And The
Establishment Of The International Criminal Court** 497
Prof. José Luis De La Cuesta
Prof. Reynald Ottenhof

عوامل سقوط مجازات در حقوق بین الملل کیفری ۵۱۵
دکتر بهزاد رضوی فرد

مرور زمان: مانعی در راه امحای بی کیفری ۵۳۴
مبین سبحانی

مصونیت سران دولت ها؛ عدالت قربانی سیاست؟! ۵۶۲
مرضیه سادات آقامیرسلیم
سودابه رضوانی

استرداد یا تعقیب ۵۹۷

دکتر محمدعلی اردبیلی

استرداد؛ تحولات نوین و قانون راجع به استرداد مجرمین ایران ۶۱۸

مآنده میرشمس شهشهانی

دادگاه ویژه سیرالئون؛ تحولی در حمایت از بزه‌دیده ۶۴۳

دکتر لیلا سادات اسدی

Le Role De l'Association Internationale De Droit Penal Dans La
Creation De La Cour Penale Internationale 647
Prof. Reynald Ottenhof

یکی از موضوعاتی که در قالب یک حوزه مطالعاتی حقوقی اهمیت و البته علاقمندان بسیاری یافته است، حقوق کیفری بین‌المللی یا حقوق بین‌المللی کیفری است.^۱ حقوق کیفری بین‌المللی ترکیبی از قواعد حقوقی در دو حوزه حقوقی متفاوت است؛ حقوق بین‌الملل و حقوق کیفری داخلی. گرچه حقوق کیفری بین‌المللی وابسته به حقوق بین‌الملل بوده و منابع و سازوکارهای خود را از حقوق بین‌الملل می‌گیرد، با این حال برای ارائه تعریف از جرم چاره‌ای جز توسل به قواعد حقوق کیفری داخلی ندارد. این اعتماد و وابستگی به سادگی با توجه به یکی از جرایم شناخته شده در عرصه بین‌المللی بر ما آشکار می‌شود. به عنوان نمونه جرم‌انگاری «دزدی دریایی»^۲ را می‌توان به وضوح پدیده‌ای ناشی از تلاش حقوق بین‌الملل عرفی و کنوانسیون‌های بین‌المللی (بویژه کنوانسیون حقوق دریاهای سازمان ملل متحد ۱۹۸۲) دانست. با این حال مفهوم دزدی دریایی به عنوان یک جرم بین‌المللی زمانی معنا پیدا می‌کند که بسیاری از مفاهیم و حق‌ها در عرصه بین‌المللی مورد بررسی قرار گیرد. از جمله این مفاهیم و حق‌ها، حق آزادی دریانوردی در دریاهای آزاد و یا صلاحیت کشور صاحب پرچم است که حقوق بین‌الملل آنها را معنا کرده و هویت می‌بخشد. بدین ترتیب شناختن و بررسی جرایم بین‌المللی نظیر دزدی دریایی و یا سایر جرایم، بدون شناسایی حقوق و تعهدات افراد و سازمان‌ها در عرصه بین‌المللی و ضمانت‌اجراهای عدم انجام تعهدات امکان‌پذیر نیست. بر این اساس صرف بررسی الجزای جرم، آن گونه که در حقوق کیفری داخلی بررسی می‌شود، کمکی به شناسایی اهمیت و قواعد حاکم بر جرایم بین‌المللی نخواهد کرد و علاوه بر آن شناسایی حقوق و تعهدات بین‌المللی نیز امری ضروری و لازم است.

از سوی دیگر تأثیر متقابل حقوق کیفری بین‌المللی و حقوق کیفری داخلی کشورها را می‌توان از دو دیدگاه مورد بررسی قرار داد. دیدگاه نخست که نشانگر تأثیر‌پذیری

۱. به نظر می‌رسد اختلافاتی که بین محققان و نویسندگان در ارتباط با صرف عنوان مطرح شده است نه یک ایراد یا چالش مربوط به این حوزه بلکه تفاوت در به کارگیری واژگان است. از این رو بی‌توجه به این تفاوت در به کارگیری واژگان و با به کار بردن عبارت «حقوق کیفری بین‌المللی» بحث را ادامه خواهیم داد. جهت احترام به نظر نویسندگان، مفهوم مورد بحث مطابق با نظر نویسنده هر مقاله به کار برده شده است.

حقوق کیفری بین‌المللی از حقوق کیفری داخلی است را می‌توان به این صورت نشان داد که اصول پذیرفته شده حقوق کیفری که در عرصه داخلی با کمتر بحث و چالشی مواجه هستند و نیز اصول و فرایند دادرسی کیفری که اساساً در حقوق داخلی کشورها شکل گرفته است، می‌تواند مبنایی برای استفاده در رسیدگی به جرایم بین‌المللی باشد. شاهد این سخن نیز اسانامه‌های محاکم بین‌المللی است که نه تنها از ایده‌های حقوق کیفری داخلی الهام می‌گیرند، بلکه در راستای اجرای آنها نیز ابزارهای حقوق داخلی، همچون زندان‌ها، را به خوبی به خدمت می‌گیرند. اما دیدگاه دوم عرصه تاثیرگذاری حقوق کیفری بین‌المللی بر حقوق کیفری داخلی است که ایده‌های مربوط به جرم‌انگاری را به وضوح و سادگی به حقوق داخلی کشورها تزریق می‌کند. این فرایند تاثیرگذاری که رو به سوی حقوق داخلی کشورها دارد در بسیاری از موارد در قالب تعهدات دولت‌ها در عرصه بین‌المللی نمود می‌یابد و در برخی از موارد نیز دولت‌ها در راستای همگامی و همراهی با دیدگاه‌های بین‌المللی به پذیرش برخی مفاهیم و راهکارها تن در می‌دهند. نمونه این تاثیرات را می‌توان تلاش دولت‌ها برای پذیرش نسل‌کشی، جنایات علیه بشریت و جنایات جنگی به عنوان جرم در عرصه حقوق داخلی خود به تبعیت از اسناد بین‌المللی، بویژه اسانامه رم، دانست. همچنین تلاش صورت گرفته توسط کشورها پس از صدور قطعنامه ۱۳۷۳ شورای امنیت سازمان ملل جهت جرم‌انگاری تروریسم، نمودی از این توجهات و تاثیرات است که پیروان و طرفداران بسیاری یافته است.

با این توصیف گرچه وارد شدن در بحث‌های مرتبط با جرم‌انگاری مفاهیم کیفری موجود در عرصه حقوق کیفری می‌تواند دولت‌ها را با حوزه‌های جدید آشنا ساخته و برخی از دیدگاه‌ها را بر آنها تحمیل کند،^۱ با این حال بی‌تردید نمی‌توان این واقعیت را نادیده گرفت که همراهی و همگامی با این تفکرات می‌تواند نقش دولت‌ها را در عرصه حقوق بین‌الملل پررنگ‌تر کرده و آنها را به عناصری تاثیرگذارتر در حقوق بین‌الملل تبدیل کند. از سوی دیگر دهکده کوچک جهانی در عصر جهانی شدن جایی را برای

۱. این تفکر بویژه در ارتباط با الحاق ایران به اسانامه دادگاه کیفری بین‌المللی به عنوان یک عامل بازدارنده خود را نشان می‌دهد. برخی با استناد به آیه شریفه *هَن يَجْعَلُ لَكَ الْكَافِرِينَ عَلَي الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلاً* پذیرش اسانامه رم را عاملی جهت محدود شدن حاکمیت دولت اسلامی و مغایر با قاعده نفی سبیل می‌دانند. (رک: میرمحمد صادقی، حسین، دادگاه کیفری بین‌المللی، چاپ اول، نشر میزان، ۱۳۸۳)

مخفی شدن دولت‌ها باقی نگذاشته است، بویژه که تلاش‌های صورت گرفته توسط اندیشمندان و سازمان‌های بین‌المللی همگی در راستای از میان برداشتن مصونیت بزهکاران قدرتمند دولتی و حذف بی‌کیفری در عرصه جهانی است. در کنار این بحث حقوقی و منطقی، بی‌تردید تلاش برای به کیفر رساندن بزهکاران بین‌المللی از اقتضائات عدالت و انصاف بوده که احترام به آن ایجاب می‌کند که هیچ مجرمی از زیر بار مجازات فرار نکرده و هر کتش بزهکارانه، واکنش کیفرگونه خاص خود را در پی داشته باشد.

با این وصف توجه به ابعاد گوناگون قابل بحث در عرصه حقوق کیفری بین‌المللی، علاوه بر پویایی حقوق کیفری داخلی، می‌تواند نظام حقوقی کشور را همگام با تحولات جهانی به پیش برده و علاوه بر آن، نقش کشور را در تبیین تعاملات حقوقی بین‌المللی افزایش دهد. در راستای این پیشبرد حقوقی، کتاب حاضر تحت عنوان «حقوق کیفری بین‌المللی؛ قرائت، نظریه‌ها و چشم‌اندازها» به عنوان یک مجموعه مقالات از اندیشمندان ایرانی و خارجی و محققان حقوق کیفری بین‌المللی به عرصه حقوقی کشور عرضه می‌گردد. امید که مورد استفاده علاقمندان این حوزه قرار گیرد.

انجمن ایرانی حقوق جزا در راستای تحقق اهداف علمی خود و حمایت از پژوهشگران جوان، کتاب حاضر را به عنوان یک اثر بدیع در حوزه حقوق کیفری بین‌المللی گردآوری کرده است. به منظور آماده‌سازی این مجموعه از همکاری و همفکری بسیاری از اساتید و دانشجویان بهره گرفته‌ایم که از تلاش‌های صمیمانه آنها قدردانی می‌شود. در این راستا زحمات رییس محترم دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، جناب آقای دکتر افتخار جهرمی که همواره پشتیبان انجمن بوده‌اند، اساتید ارجمند عضو هیات مدیره انجمن، جناب آقای دکتر صفاری و جناب آقای دکتر گلدوست جویباری، اساتید محترم عضو هیات داوارن مجموعه، جناب آقای دکتر اردبیلی، جناب آقای دکتر بیگزاده، جناب آقای دکتر میرمحمدصادقی و جناب آقای دکتر کارگری، دبیر انجمن ایرانی حقوق جزا که مدیریت اجرایی این کتاب را بر عهده داشته‌اند، و دانشجویان عزیزی که در آماده‌سازی این مجموعه، انجمن را یاری کرده‌اند، را ارج می‌نهم. همچنین از تمامی نویسندگان و مترجمان این مجموعه، بویژه جناب

آقای دکتر عالی پور و سرکار خانم آقامیرسلیم، که زحمت بازخوانی این مجموعه را بر عهده داشته‌اند، صمیمانه قدردانی می‌گردد.
امید که این مجموعه گامی کوچک برای هدفی بزرگ باشد.

نسیرین مرا

رئیس انجمن ایرانی حقوق جزا

www.ketab.ir

Notes on the other Contributors

I would like to express my gratitude to the distinguished members of the International Association of Penal Law who contributed to the present book:

Prof. M. Cherif Bassiouni: Distinguished Research Professor of Law Emeritus, and President Emeritus, International Human Rights Law Institute, DePaul University; President of International Institute of Higher Studies in Criminal Sciences, Siracusa, Italy. Co-Chair of the Committee of Experts on the Elaboration of an Anti-Torture Convention (1977-78); Chairman of the UN Security Council Commission to Investigate Violation of International Humanitarian Law in the Former Yugoslavia (1992-94); Chairman of the Drafting Committee of the UN Diplomatic Conference on the Establishment of the International Criminal Court (1998); UN Independent Expert on the Rights of Victims (1998-2002); and UN Independent Expert on Human Rights in Afghanistan (2004-06); Chair of the UN Commission to investigate human rights violations in Libya (2011).

Prof. José Luis de la Cuesta: President of the International Association of Penal Law and Director of the Basque Institute of Criminology. University of the Basque Country (Spain)

Prof. Reynald Ottenhof: Honorary Vice-President of the AIDP-IAPL. Professor of the University of Nantes (France). Director of the *Revue Internationale de Droit Pénal* / International Review of Penal Law

Dr. Helmut J. Epp: Judge (Vienna, Austria), Vice-president of the International Association of Penal Law (AIDP)

Prof. Steven W. Becker: Assistant Appellate Defender, Office of the State Appellate Defender, Chicago, Illinois (U.S.A.); Senior Research Fellow, International Human Rights Law Institute, DePaul University College of Law, Chicago, Illinois; Assistant Secretary General, International Association of Penal Law; Co-Rédacteur en Chef, *Revue Internationale de Droit Pénal* (France). This article is dedicated to Annie O'Reilly, for her tireless efforts on behalf of her client.

My special thanks also to **Prof. Wayne Morrison:** Professor of Crimonology at the Queen Mary College, University of London. Director of the external Laws programme of the University of London, Barrister and Soliciter of the High Court of New Zealand.

N. Mehra

President of the Iranian Association of penal law